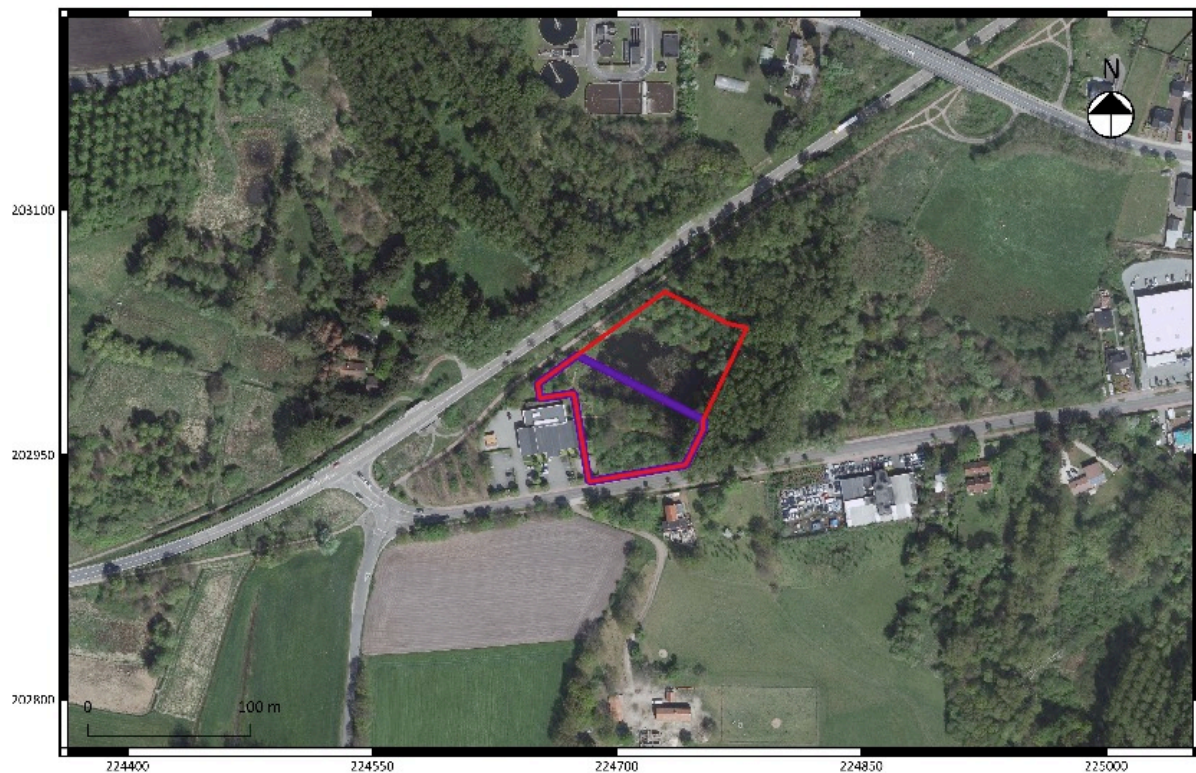

Archeologienota: Het archeologisch vooronderzoek aan de Dommel te Peer

Vanessa Vander Ginst
Laurane Dupont
Lawrence Dingens

Tienen 2018
Studiebureau Archeologie bvba

Archeologienota: Het archeologisch vooronderzoek aan de Dommel te Peer

**Vanessa Vander Ginst
Laurane Dupont
Lawrence Dingens**

**Tienen 2018
Studiebureau Archeologie bvba**

Colofon

Archeologienota: Het archeologisch vooronderzoek aan de Dommel te Peer
--

Initiatiefnemer:	Stad Peer
Projectleiding:	Vanessa Vander Ginst
Erkend archeoloog:	Laurane Dupont
Auteurs:	Laurane Dupont en Lawrence Dingsens
Foto's en tekeningen:	Studiebureau Archeologie bvba (tenzij anders vermeld)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bvba mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

Studiebureau Archeologie bvba
Bietenweg 20
3300 Tienen
www.studiebureau-archeologie.be
info@studiebureau-archeologie.be
tel: 0474/58.77.85
fax: 016/77.05.41

©2018, Studiebureau Archeologie bvba

Inhoudstafel

Inhoudstafel

Hoofdstuk 1	Bureauonderzoek	p. 3
1.1	Beschrijvend gedeelte	p. 3
1.1.1	Administratieve gegevens	p. 3
1.1.2	Archeologische voorkennis	p. 5
1.1.3	Onderzoeksopdracht	p. 5
	Vraagstelling	p. 6
	Randvoorwaarden	p. 6
	Beschrijving geplande werken	p. 6
	<i>Huidige situatie</i>	p. 7
	<i>Geplande werken</i>	p. 8
1.1.4	Werkwijze en motivering bronselectie	p. 9
1.2	Assessmentrapport	p. 10
1.2.1	Landschappelijke ligging van het projectgebied	p. 10
1.2.2	Historische beschrijving van het projectgebied	p. 16
1.2.3	Archeologisch kader van het projectgebied	p. 22
1.2.4	Datering en interpretatie van het onderzochte gebied	p. 24
1.2.5	Synthese	p. 25
Hoofdstuk 2	Landschappelijke boringen	p. 25
2.1	Administratieve gegevens	p. 25
2.1.2	Microreliëf en bodem	p. 26
2.1.3	Onderzoeksopdracht	p. 27
2.2	Assesmentrapport	p. 30
2.2.1	resultaten van het landschappelijk bodemonderzoek	p. 30
2.2.2	Interpretatie van het onderzochte gebied	p. 37
Hoofdstuk 3	Programma van maatregelen	p. 38
3.1	Administratieve gegevens	p. 38
3.2	Gemotiveerd advies	p. 39
3.3	Programma van maatregelen	p. 40
Bibliografie		p. 41

Hoofdstuk 1 Bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2018G95

Aanleiding: De nota werd opgemaakt voor een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag in een projectgebied dat buiten de vastgestelde archeologische zones ligt en met een oppervlakte van 8.359 m², waarvan het effectieve vergunningsgebied een oppervlakte van ca. 4.151 m² bedraagt. Daarmee valt de vergunningsaanvraag binnen de aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen 3000 m² of meer bedraagt (Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 en de Code van Goede Praktijk).

Erkend archeoloog: Laurane Dupont OE/ERK/Archeoloog/2015/00212
Studiebureau Archeologie bvba (OE/ERK/Archeoloog/2015/00002)

Locatie: Peer, Steenweg Wijchmaal (fig. 1.1, 1.2 en 1.3)
Bounding box: punt 1: x= 224652, y= 202934
punt 2: x= 224780, y= 203050
Peer, Afd. 1, sectie F, perceel 859X

Relevante termen¹: Bureauonderzoek, Kempen, buitengebied

Verstoorde zones: Centraal gelegen waterpartij

¹ Thesaurus: <https://inventaris.onroerendergoed.be/thesaurus>

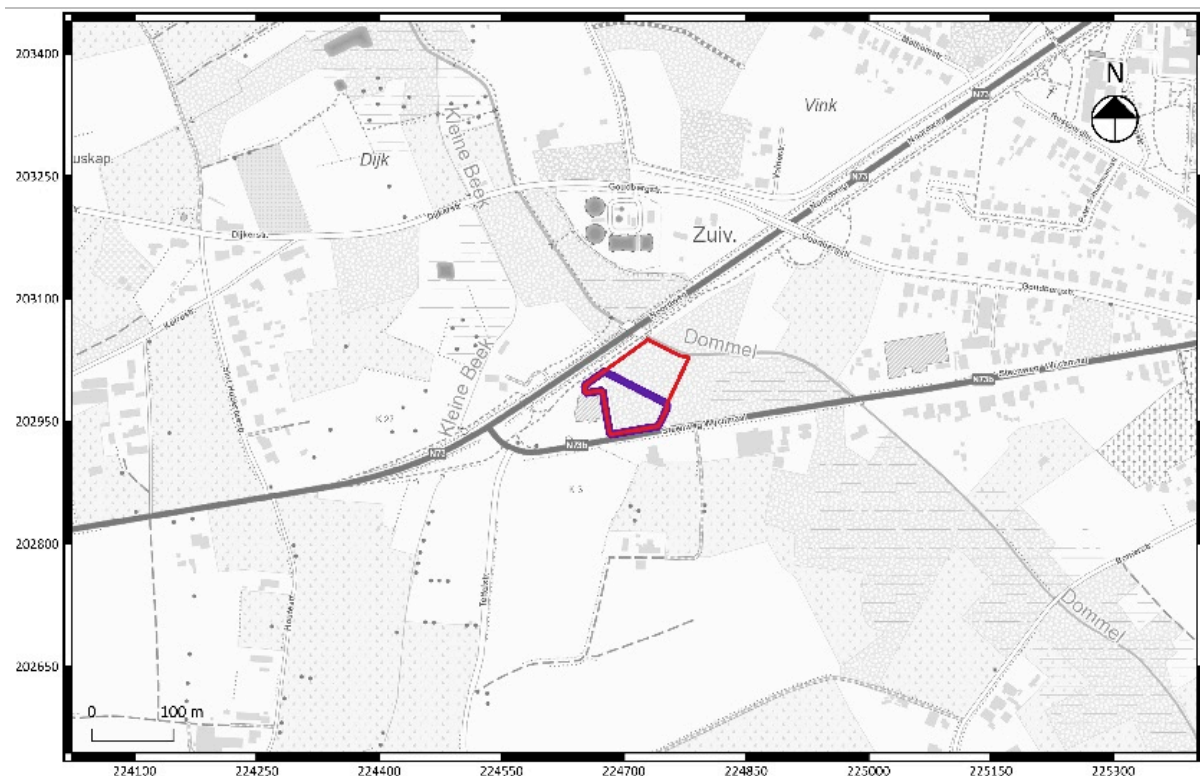

Fig. 1.1: Uittreksel van de topografische kaart met situering van het projectgebied (©Databank Ondergrond Vlaanderen).

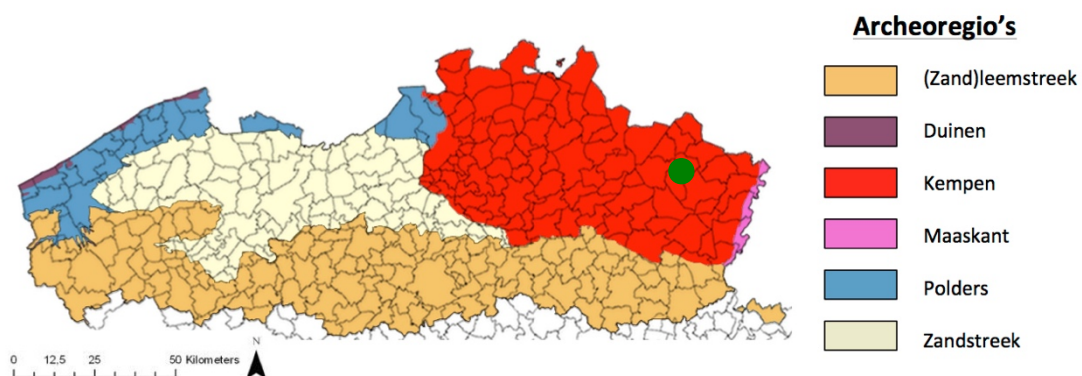

Fig. 1.2: Situering van het projectgebied binnen de verschillende Vlaamse archeoregio's².

² <https://onderzoeksbalans.onroerendergoed.be/onderzoeksbalans/archeologie>

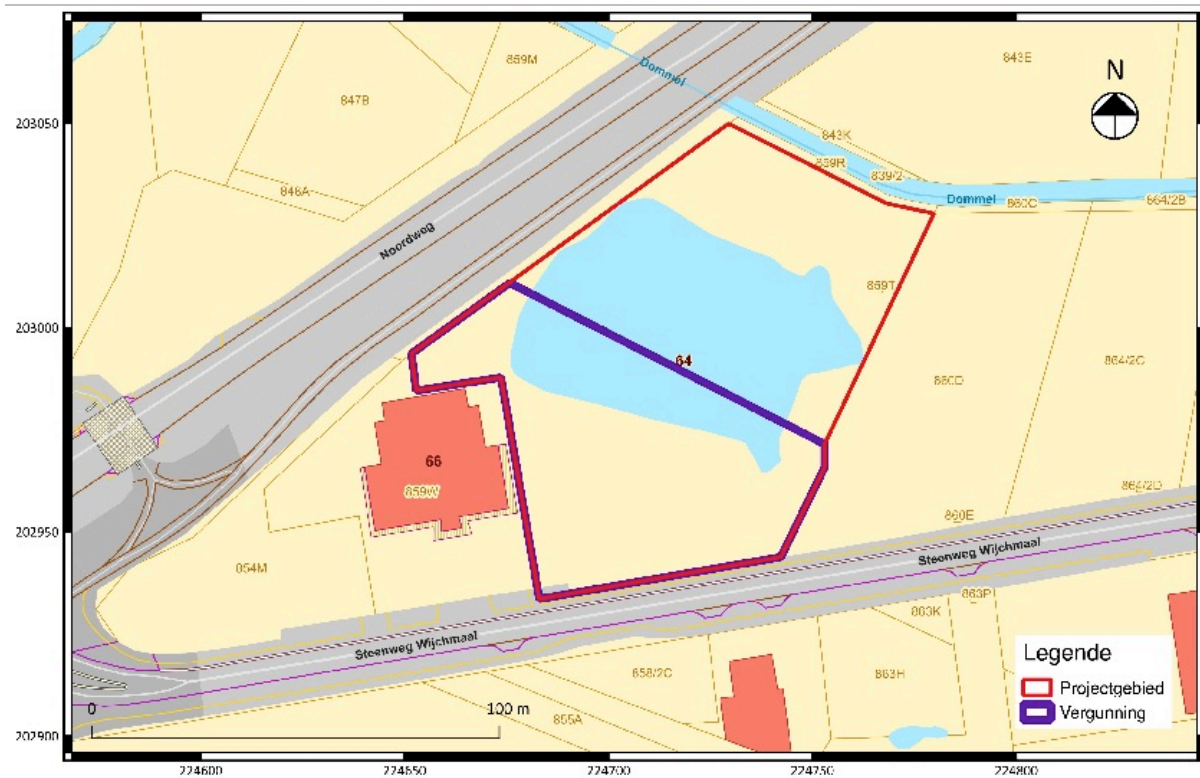

Fig. 1.3: Uittreksel van het kadasterplan met situering van het projectgebied (©CADGIS).

1.1.2 Archeologische voorkennis

Niet van toepassing.

1.1.3 Onderzoekopdracht

Het archeologisch vooronderzoek beoogt vast te stellen of er een archeologische site aanwezig is op een terrein, wat de karakteristieken en de bewaringstoestand van deze site zijn, wat haar relatie is met het landschap, welke waarde ze heeft, en hoe ermee moet omgegaan worden in het kader van bodemingrepen.

De Code Goede Praktijk draagt een aantal mogelijke onderzoeksfases aan, opgedeeld in prospectie zonder ingreep in de bodem³ (te weten de bureaustudie, landschappelijk bodemonderzoek, geofysisch onderzoek en veldkartering) en prospectie met ingreep in de bodem⁴ (het verkennend archeologisch booronderzoek, waarderend archeologisch booronderzoek, proefsleuven en proefputten en proefputten in functie van steentijd artefactensites). Na voltooiing van elke fase in het vooronderzoek wordt afgewogen of verder vooronderzoek noodzakelijk is en wat de aard van dat vooronderzoek is. Na iedere fase in het vooronderzoek volgt verder vooronderzoek, zonder ingreep in de bodem of met

³ Zie Code van Goede Praktijk versie 2.0 hoofdstuk 7 paragraaf 7.1 t/m 7.5.

⁴ Zie Code van Goede Praktijk versie 2.0 hoofdstuk 8 paragraaf 8.1 t/m 8.7.

ingreep in de bodem, indien op basis van de reeds uitgevoerde fase(s) van het vooronderzoek onvoldoende informatie gegenereerd is om:

- de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende te staven.
- een gemotiveerde uitspraak te doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen.
- een plan van aanpak voor een archeologische opgraving op te maken.
- een plan van aanpak voor een behoud *in situ* op te maken.

De keuze van de methode voor verder vooronderzoek wordt gebaseerd op de volgende vier criteria, aangezien het doel van een archeologisch vooronderzoek immers is om met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bovenstaande informatie te kunnen leveren:

- Is het *mogelijk* deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het *nuttig* deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het overdreven *schadelijk* voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het *noodzakelijk* deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)?

Vraagstelling:

- Kan de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende gestaafd worden?
- Zijn er archeologisch relevante sites aanwezig?
- Wat is het wetenschappelijk potentieel van de aanwezige sites?
- Moeten er bijkomende maatregelen genomen omwille van eventuele aanwezige sites?
- Maak een plan van aanpak op voor een eventueel vervolgonderzoek.
- Kunnen maatregelen voorgesteld worden voor een eventueel behoud *in situ* van een aanwezige archeologische site? Hoe kunnen deze maatregelen afgedwongen en gecontroleerd worden?
-

Randvoorwaarden:

Geen.

Beschrijving geplande werken:

Voor een correcte inschatting van de verstoring van de bodem wordt in deze subparagraaf een gedetailleerde beschrijving van de geplande bodemingrepen van de initiatiefnemer opgesteld, geïllustreerd met (de meest recente) bouwplannen en doorsnedes⁵ voor zover deze reeds zijn opgemaakt.

⁵ Alle bouwplannen werden ter beschikking gesteld door de initiatiefnemer.

Huidige situatie:

Het projectgebied bestaat uit een totale oppervlakte van ca. 8.359 m², waarvan het effectieve vergunningsgebied een oppervlakte van ca. 4.151 m² bedraagt. Het terrein is momenteel ingericht als bos, geklemd tussen het Esmeralda gebouw (ten westen), de N73 (ten noorden), de Steenweg Wijchmaal (ten zuiden) en bos (ten oosten) (fig. 1.5 t.e.m. 1.7). Centraal op het terrein situeert zich een waterpartij.

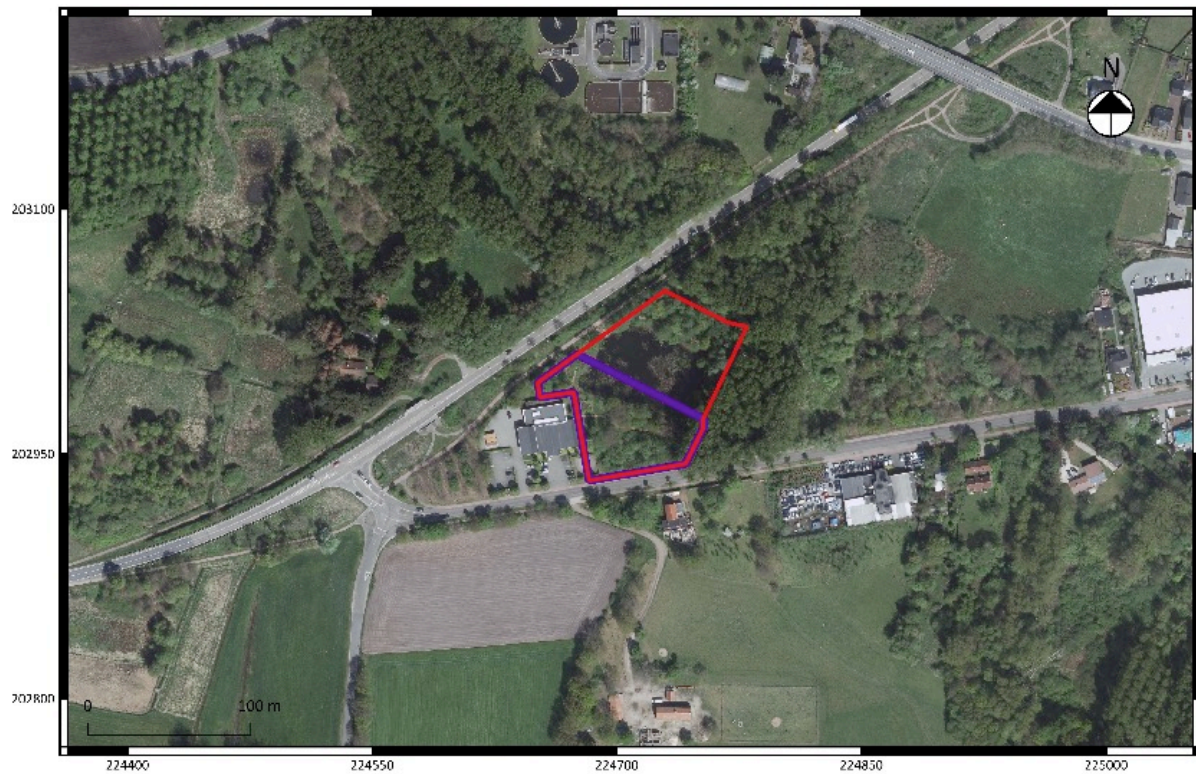

Fig. 1.5: Huidige terreingesteldheid

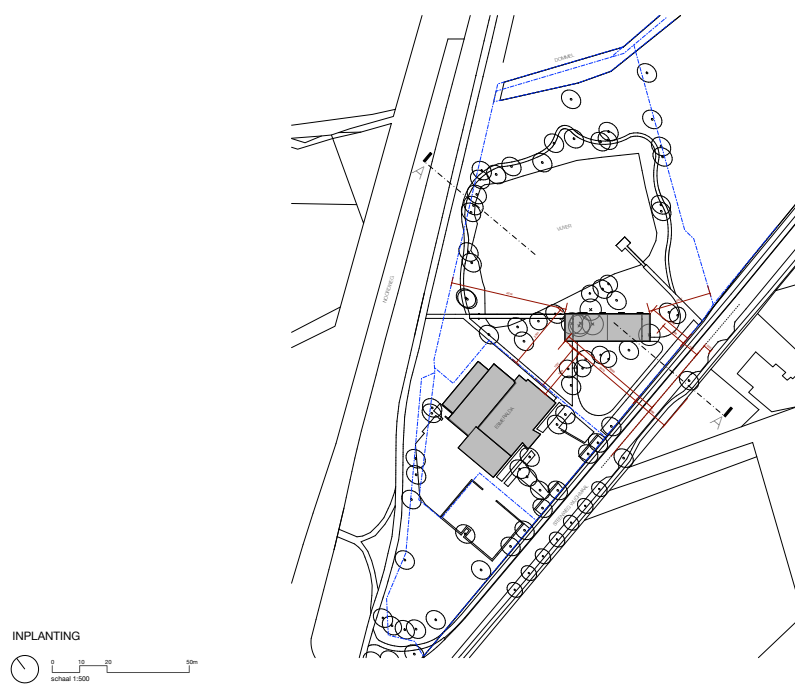
Fig. 1.6: Zicht op het Esmeralda huis met pakeergelegenheid

Fig. 1.7: Terreingesteldheid

Geplande werken:

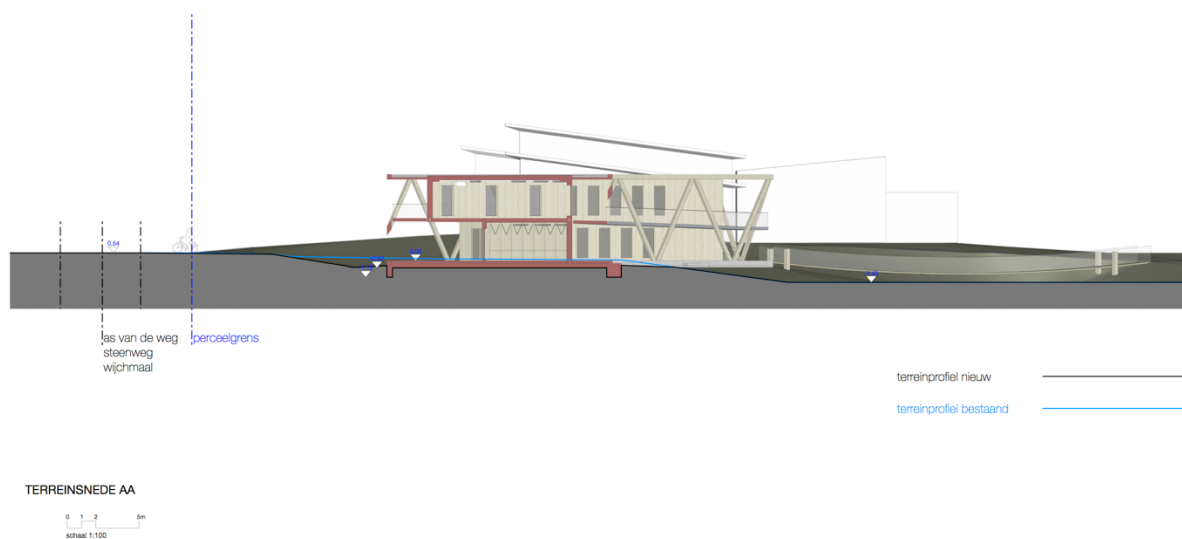
De initiatiefnemer plant een stedenbouwkundige vergunningsaanvraag ten behoeve van een nieuw ontmoetingscentrum ("Dommelhuis") voor projecten rond ecologie en landbouw (fig. 1.8). Het project omhelsd de bouw van één gebouw ten noordoosten van het Esmeralda huis. De nieuwbouw, met een totale oppervlakte van ca. 300 m², bestaat uit twee verdiepingen en wordt niet onderkelderd. Er wordt een maximale afgravingsdiepte van 1,15 m onder het maaiveld voorzien (fig. 1.9).

SEGERSMOERMANS bvba
architecten

1
8 september
2018
Dommelhuis 17.10

Fig. 1.8: Inplantingsplan

SEGERSMOERMANS bvba
architecten

2
10 september
2018
Dommelhuis

Fig. 1.9: Terreinsnedes

1.1.4 Werkwijze en motivatie bronselectie

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online onderzocht via www.dov.vlaanderen.be. Op basis van de onderzochte kaarten werd gepoogd een duidelijk beeld te verkrijgen van de landschappelijke en bodemkundige ligging van het projectgebied (conform de Code van Goede Praktijk art. 12.5.2.1 en art. 12.5.2.2). Hiervoor werd gebruik gemaakt van volgende kaarten:

- Bodemkaart
- Tertiair Geologische kaart
- Quartair Geologische Kaart
- Digitaal Hoogtemodel (DHM II)

De geomorfologische kaart kon niet worden geraadpleegd omdat deze niet beschikbaar is voor het projectgebied.

Van het tot nog toe uitgevoerde historisch en heemkundig onderzoek is een stand van zaken opgemaakt met betrekking tot het onderzoeksgebied op basis van de beschikbare publicaties. Het historisch kaartmateriaal en luchtfoto's is gegeorefereerd geraadpleegd via het geoportaal van het agentschap Onroerend Erfgoed en bijkomend kaartmateriaal werd opgezocht via www.cartesius.be. Het gebruikte kaartmateriaal werd geselecteerd op basis van de nauwkeurigheid en de aanwezige geschiedkundige gegevens (conform de Code van Goede Praktijk art. 12.5.1.2). Volgende kaartmateriaal en luchtfoto's werden geraadpleegd:

- Ferrariskaart (1770-1777)
- Atlas der Buurtwegen (ca. 1841)
- Vandermaelenkaart (1846-1852)
- Kadasterkaart van Popp (1842-1879)
- Luchtfoto's (1971, 2000, 2012 en 2016)

Het belangrijkste beschikbare historische kaartmateriaal werd geraadpleegd om de geschiedenis van het grondgebruik gedurende de laatste eeuwen zo goed mogelijk na te gaan. Deze informatie kan een impact hebben op de kwaliteit van het eventueel aanwezige bodemarchief en de bewaring ervan. Bijkomend archiefonderzoek is niet uitgevoerd omdat uit de analyse van het historisch kaartmateriaal geen grondgebruik naar voren komt dat dit noodzakelijk maakt. Het kaartmateriaal wijst op een zeer lage bewoningsdensiteit in het verleden. Een grondige studie van de beschikbare archivalische bronnen kan wel bijkomende informatie aandragen voor de middeleeuwse geschiedenis van het onderzoeksgebied, maar een dergelijk onderzoek is van een dusdanige omvang dat dit niet past binnen een archeologienota.

1.2 Assessmentrapport

1.2.1 Landschappelijke ligging van het projectgebied

Het projectgebied situeert zich ten westen van het stedelijk centrum van Peer. De gemeente Peer bevindt zich in de Limburgse Kempen op het Kempens Plateau. De tertiair-geologische opbouw van het Kempens Plateau bestaat uit mariene en continentale afzettingen van het Bolderiaan die zijn overdekt met sedimenten uit de Formatie van Kasterlee. Deze tertiaire afzettingen worden bedekt door grindrijke puinafzettingen van de Maas die dateren uit de Elster-ijstijd (Midden-Pleistoceen). De vlakte van het plateau, en dus ook het gebied rond Peer, is op de meeste plaatsen ook afgedekt door eolische sedimenten uit de laatste ijstijd (Weichseliaan)⁶.

Geomorfologisch gezien bevindt het projectgebied zich in een landschap waarvan het reliëf wordt bepaald door de Bollisenbeek en de Dommel (noordwestelijke grens van het projectgebied) (fig. 1.10). Deze beken hebben zich ingesneden in zgn. puinkegelaafzettingen van de Maas. De valleien van de Bollisenbeek en Dommel zijn weinig vertakt en vertonen geringe sedimentatie ten zuiden van Hechtel-Bomen. De valleien worden grotendeels ingenomen door veengronden. De puinkegelaafzettingen zorgen voor convex reliëf op de interfluviale ruggen tussen de Dommel en de Bollisenbeek en tussen de Dommel en de Peerderloop⁷. Het projectgebied zelf situeert zich in de vallei van de Dommel en kent een abrupte stijging (van 59 m TAW naar 62 m TAW) naar het hoger gelegen interfluvium toe (fig. 1.11). De centraal gelegen waterpartij wordt als laagste zone (58m TAW) weergegeven. Hydrografisch situeert het terrein zich in het Maasbekken, stroomgebied van de Maas.

⁶ Baeyens 1976: 11-17.

⁷ *Idem*: 19.

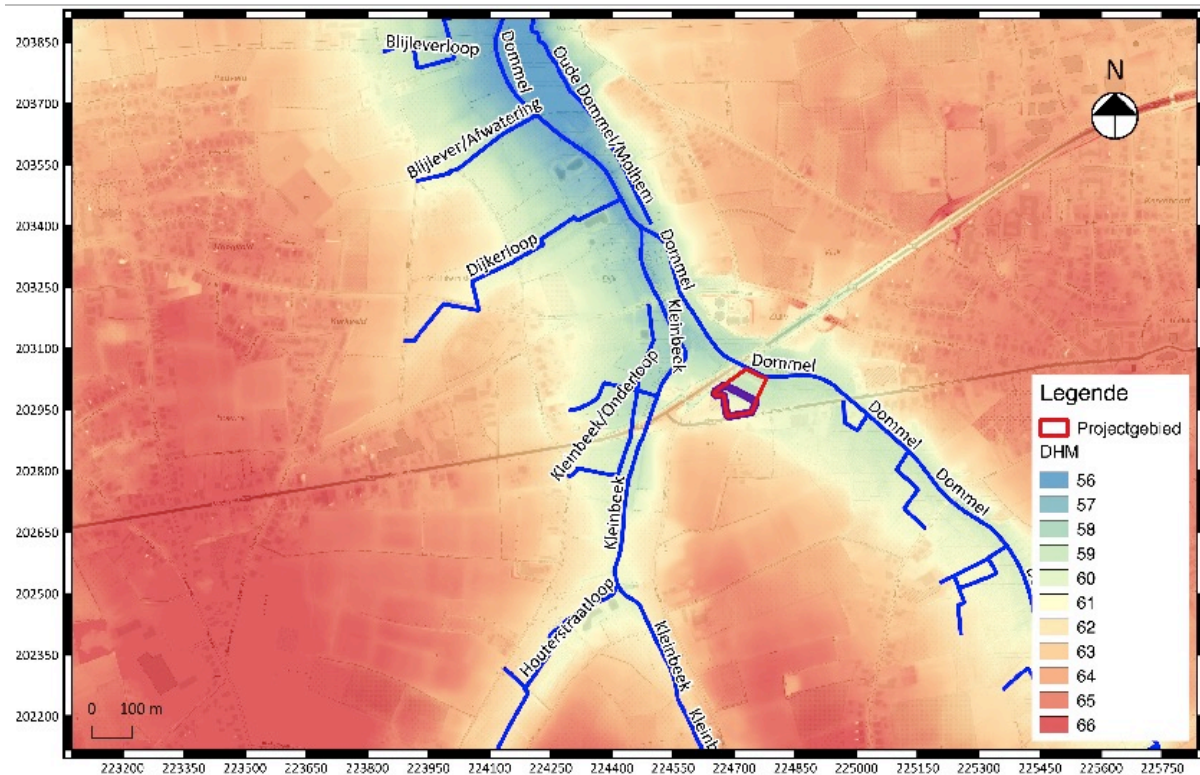

Fig. 1.10: Uittreksel uit het DHMII met aanduiding van het projectgebied (schaal 1/10000).

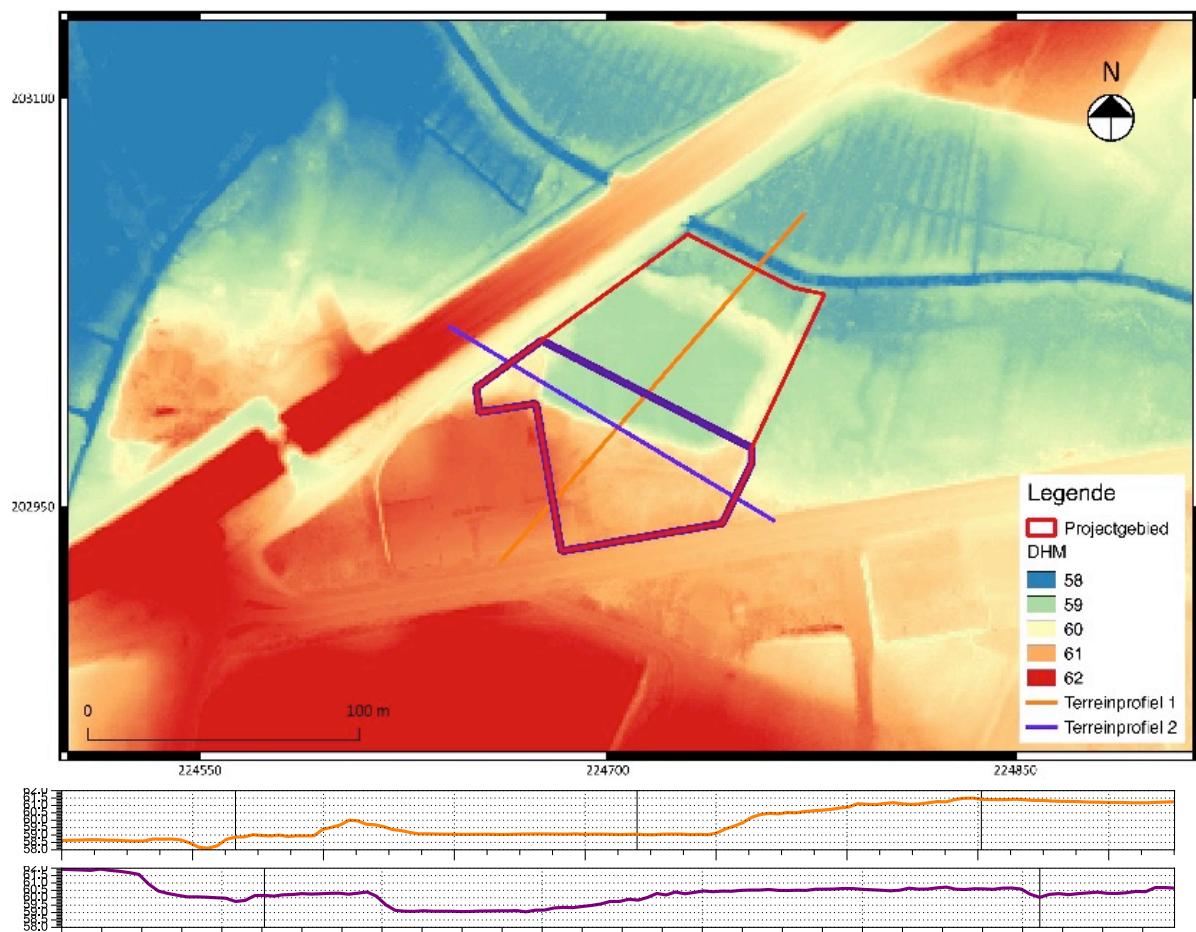

Fig. 1.11: Detail uit het digitaal hoogtemodel (DHMII) met aanduiding van het projectgebied en terreinprofielen (NO-ZW en NW-ZO).

De geologische ondergrond van het projectgebied bestaat volgens de tertiairgeologische kaart (fig. 1.11) uit sedimenten van de Formatie van Kasterlee (code Ki, Neogeen). De Formatie van Kasterlee bestaat voornamelijk uit grijze mica-en glauconiethoudende fijne zanden van 5,3 tot 3,6 miljoen jaar oud. Soms bevatten deze zanden lenzen van micahoudende klei. Aan de basis van de Formatie van Kasterlee vindt men vaak grind en fossielfragmenten. De tertiaire afzettingen worden bedekt door eolische lemig-tot zandlemige sedimenten uit het Laat-Pleistoceen (Weichseliaan). Het dekmateriaal is vaak ten gevolge van cryoturbatieprocessen verstoord⁸.

Hierna staan de gegevens opgelijst zoals online beschikbaar op www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be.

- Volgens de **tertiairgeologische kaart** (www.dov.vlaanderen.be) (fig. 1.12) wordt de Formatie van Kasterlee gekarakteriseerd door de volgende kenmerken: bleekgroen tot bruin fijn zand, paarse klei-horizonten, licht glauconiethoudend, micahoudend, onderaan kleine zwarte silexkeitjes (Ki).
- Op de **quartaire geologische kaart** (fig. 1.13) (www.dov.vlaanderen.be) is het project aangeduid met code 39a. Dit bestaat uit fluviatiele afzettingen van het Holocene (Laat-Weichseliaan) die afgezet zijn op eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en/of het Saaliaan (Midden-pleistoceen). Hieronder bevinden zich Fluvietiele afzettingen die bestaan uit herwerkte Maas- en Rijnsedimenten van het Laat- en MiddenPleistoceen gelegen bovenop fluciatiele afzettingen van het Baveliaan (Post-Jaromillo - Vroeg-Pleistoceen).
- De **Quartaire profieltypekaart**⁹ (fig. 1.14) geeft aan dat het projectgebied vnl. bestaat uit een sequentie van Fluviatiele afzettingen (code 3). De bovenste laag bestaat uit Holocene beekafzettingen, en meer bepaald de formatie van Singraven (Holocene: ± 9.000 v.c – nu) (**B**). Deze eenheid bestaat uit klei, weinig en siltig fijn zand en soms grof zand. Hier en daar komen pure veenlagen voor. Deze afzettingen zijn het resultaat van (sub)recente alluvatie in het bekken van de Grote en Kleine Nete. De eenheid komt eveneens voor in diverse beekvalleien, o.a. op het Kempisch Plateau. De dikte bedraagt meestal 1 à 2 m. De formatie van Singraven rust op herwerkte Maas- en Rijnsedimenten (**G**). De afzettingen bestaan uit middelmatig tot grof zand met regelmatig bijmenging van grind. Ze komen voor in een brede band ten westen van het Kempisch Plateau (Glacis van Beringen-Diepenbeek). Herwerkte afzettingen komen ook voor ten noordoosten van de breuk van Reppel. Ze worden tevens aangetroffen in de grotere valleien op het Kempisch Plateau (bv. Dommel). De maximale dikte bedraagt ca. 4 m. Hieronder situeren zich sedimenten die behoren tot de formatie van Kaulille (**H**) (Vroeg Plistocene: 2,58 miljoen – 463.000 v.c.) bestaande uit grijs middelmatig tot grof zand met

⁸ Baeyens 1976: 23-24.

⁹ Gullentops *et al.* 2006.

lokaal grindbijmenging. De zware mineralen zijn typisch deze van Rijnafzettingen. De Lommel zanden bedekken in het gebied het Kempisch Plateau. De dikte van de Lommel zanden schommelt tussen één à enkele meter in het westen tot 10 à 15 m in de graben. Tot slot vormen de

- Volgens de **bodemkaart** (fig. 1.15) werd de bodem binnen de begrenzing van het projectgebied niet gekarteerd (OB). Een kleine strook ten noorden, richting de Dommel toe, wordt als veenbodem geattesteerd (V). In de ruimere omgeving komen ook de bodemtypes Pep (natte lichte zandleembodem zonder profiel) en Scft (matig droge lemige zandbodem met weinig duidelijke ijzer en/of humus B horizont) voor.

Fig.1.12: Detail uit de tertiair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied.

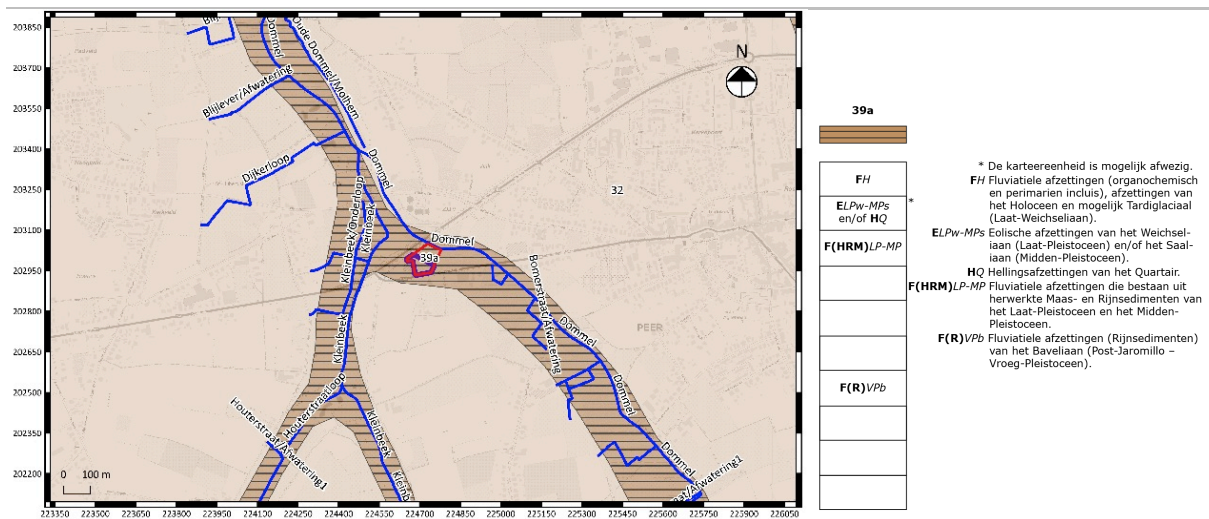

Fig. 1.13: Detail uit de quartair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied.

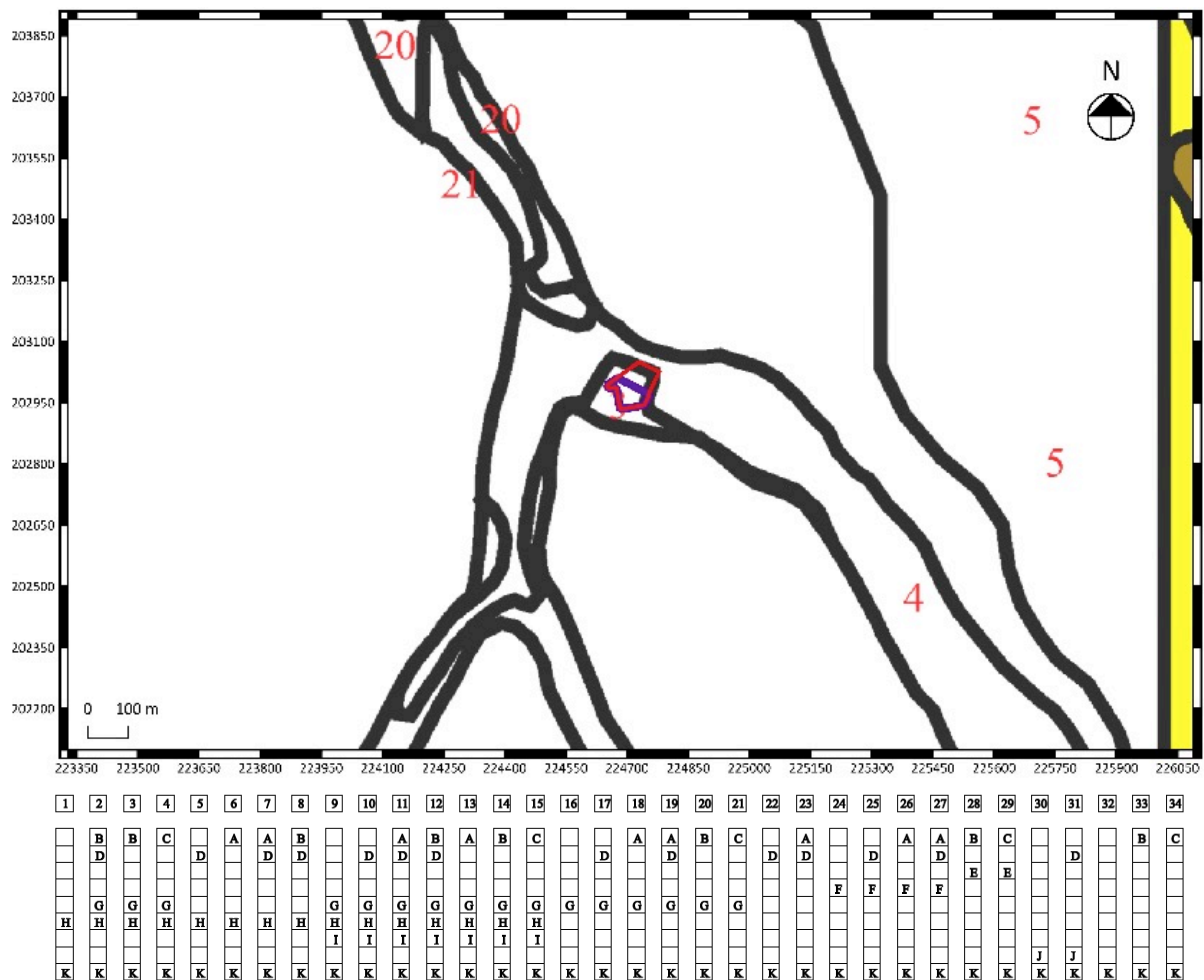

Fig. 1.14: Uittreksel uit de kaart met de quartaire typeprofielen met aanduiding van het projectgebied

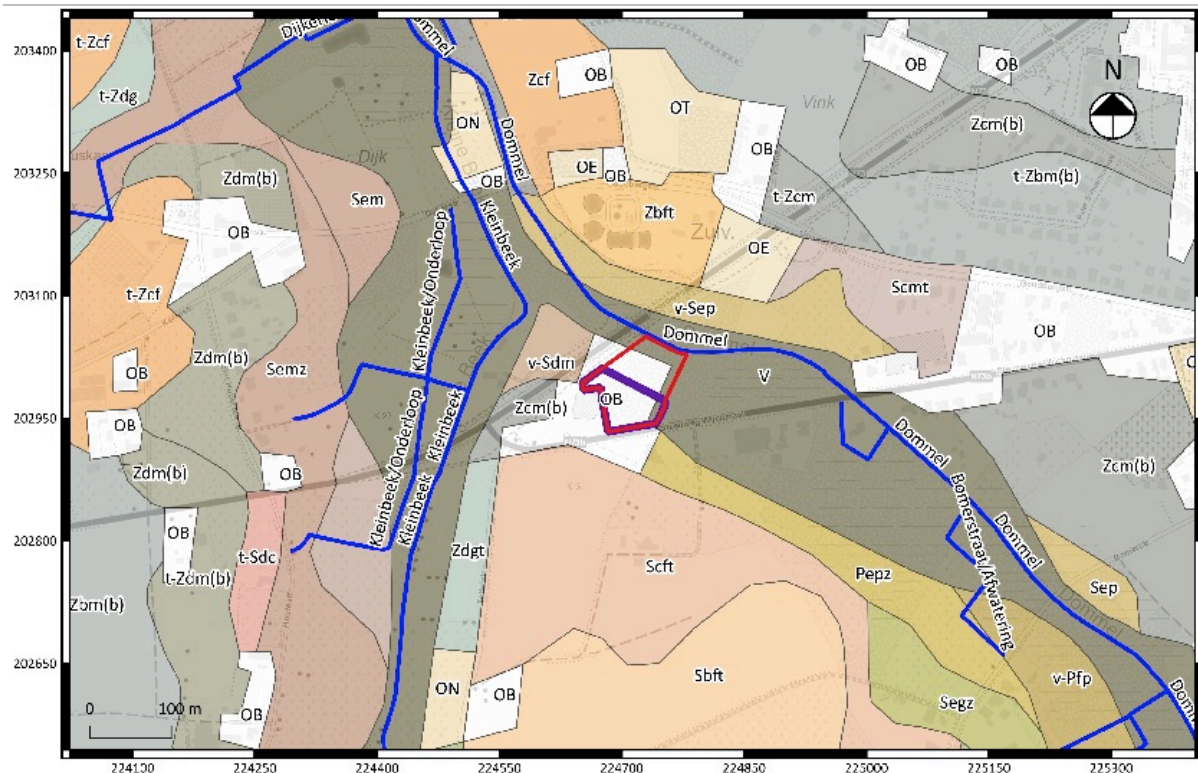

Fig. 1.15: Bodemkaart met aanduiding van het projectgebied (Bron: Geopunt Vlaanderen).

1.2.2 Historische beschrijving van het projectgebied

In het testament van Sint-Willebrord (725) duikt de naam Pedero op. In 1135 luidt het Pirges en in 1178 Pyra. In Nederlandstalige teksten ontmoet men Peere, Piere, Pere, Pire (1107), Pyre. Volgens J. Stinissens Geschiedenis van Peer van 1998 zou de naam "*verharde weg*" betekenen of "*domein gelegen aan een verharde weg*". Ten noordwesten van Peer, langs het gehucht De Winner onder Eksel, liep de oude Diesterse baan waarlangs kooplui van Noord-Brabant hun kudde schapen naar de markten van Diest en Leuven voerden. De naam gaat volgens anderen terug op het Middelnederlandse perre of parre, wat perk of park betekende. Peer ontstond immers als omheinde, beveiligde of versterkte plaats in een woeste en onveilige streek.¹⁰

Het dorp of domein Peer - voorheen in handen van Pippijn II van Herstal - werd geschonken aan de abdij van Sint-Truiden in de zevende eeuw.

Waarschijnlijk was het domein van Peer reeds in de 13^e eeuw in het bezit van de graven van Loon. Rond 1300 behoorde Peer de prins-bisschoppen van Luik toe, die het in 1366 te leen gaven aan de heren van Lummen. Door een huwelijk met Maria van Loon werd Everard van der Marck heer van Peer kort voor 1351. Hij voorzag het centrum van de heerlijkheid met grachten, poorten en andere versterkingen en gaf hiermee de aanzet om Peer een stad te maken.

¹⁰ <https://id.ergoed.net/erfgoedobjecten/122073>

Rond 1460 gebeurde de officiële erkenning van Peer als stad door de prins-bisschop. Later was de heerlijkheid Peer achtereenvolgens in het bezit van de familie de Brimeu (1473), een bastaardtak van het huis van Bourgondië (1500-37), de families van Gavere-Diepenbeek (1537-1602), van Gavere-Fresin (1602-92), van Gavere-Aiseau en Arberg-Valengin (1692-1795).

In 1394, 1406 en vooral 1483 leed de stad duchtig onder oorlogsgeweld. In laatst genoemd jaar vond op 13 mei in de strijd tussen Willem Van der Marck (voormalig heer van Peer) en Jan van Horn (prins-bisschop van Luik) een moordpartij plaats door de Luikse troepen, met zo'n 1500 doden. Daarna werd Peer platgebrand.

Vanaf eind 15de eeuw werd het handelsverkeer bemoeilijkt en verlamd door besmettelijke ziekten. De Tachtigjarige oorlog (1568-1648) had ook voor Peer gevolgen. In 1572 vielen de Oostenrijkers Peer binnen, in 1579 Spaanse soldaten, in de periode 1583-1584 uitheemse troepen en in 1599 nogmaals muitende Spaanse soldaten.

In 1619 brandde bijna de hele stad af na een blikseminslag. Vanaf dat moment begon de versterking van de bewoning in Peer. In de 17^e eeuw werd Peer tot graafschap verheven door keizer Ferdinand II en werd het stadhuis gebouwd. In 1654 werd de stad door de Lorreinen, Condese en Spaanse troepen geplunderd en in brand gestoken. Peer werd in de 17^e en 18^e eeuw geconfronteerd met de komst van vreemde troepen, zoals de Duitse en Franse troepen (1674), de troepen van de Graaf van Nassau (1675) en de Hollandse troepen (1681).

Tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-48) en in 1743 hadden de Hannoverse hun kamp opgeslagen te Peer. Tijdens de Zevenjarige Oorlog (1756-63) waren Zwitsers, Fransen en Hannoverse ingekwartierd.

Vanaf 1970 vormden het grondgebied van Peer en Kleine-Brogel samen één gemeente. In 1976 kwamen daar Grote-Brogel en Wijchmaal bij. In de classificatie van steden en gemeenten behoort Peer momenteel tot het niveau van de autonome gemeenten. De stad is met andere woorden een onafhankelijke woonkern met een degelijk verzorgingsapparaat van winkels, diensten en onderwijs, maar een eerder beperkt hinterland.¹¹

Op basis van de beschikbare geraadpleegde historische kaarten kan het landgebruik binnen het projectgebied gedocumenteerd worden. De Ferrariskaart (1771-1778, fig. 1.16 en 1.17) toont het projectgebied in een zone met lage densiteit aan bebouwing gelegen aan de kruising van twee waterlopen. De rivierdalen, waar het projectgebied deel van uitmaakt, worden weergegeven als vengebied. In de rest van de omgeving domineert een met houtkanten omzoomd akkerlandschap. Ten oosten van het projectgebied ligt de versterkte stad Peer. Op de *Atlas van de Buurtwegen* (1841, fig. 1.18) alsook de kaart van Vandermaelen (1846-1854; fig. 1.19) is voor het eerst de Steenweg Wijchmaal te zien, aangeduid als "*Route de Hechtel*". Het projectgebied is nog steeds onbebouwd.

Een blik op de beschikbare online te raadplegen luchtfoto's (1971-fig. 1.19, 2000-fig. 1.20, 2012-fig. 1.21) weergeeft vanaf 1971 de inplanting van het Esmeralda huis ten westen van het projectgebied. Het projectgebied zelf is bebost. Deze situatie blijft – naast de aanleg van de N73 en enkele gebouwen in de omgeving – ongewijzigd.

¹¹ <https://inventaris.onroerendergoed.be> / J. Stinissen 1998.

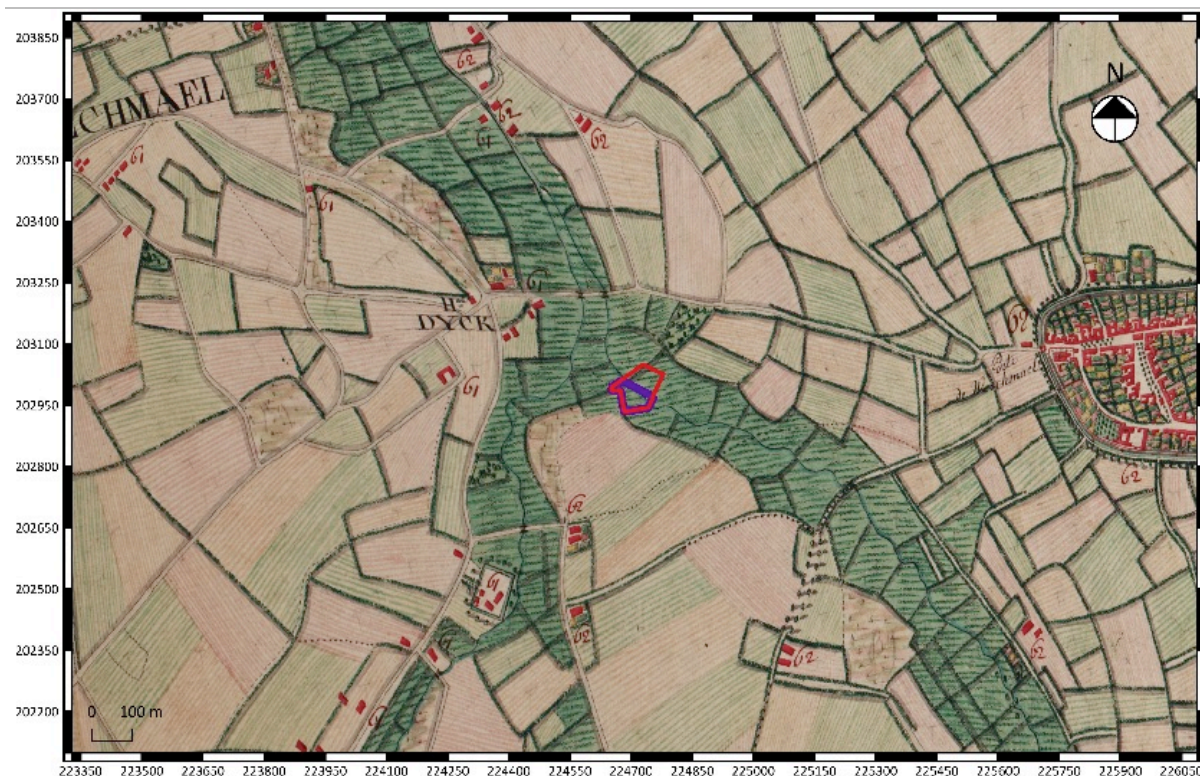

Fig. 1.16: Uittreksel uit de Ferrariskaart (1771-1778) met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 1.17: Detail uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied.

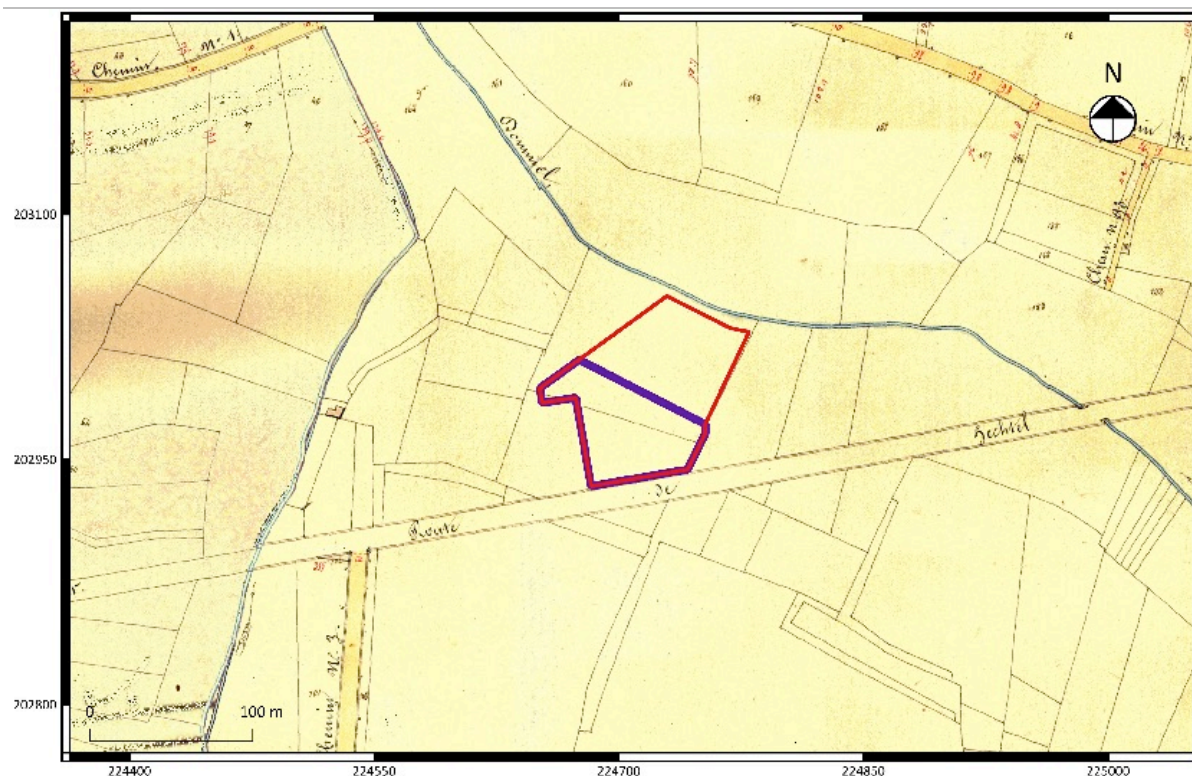

Fig. 1.18: Detail uit de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied.

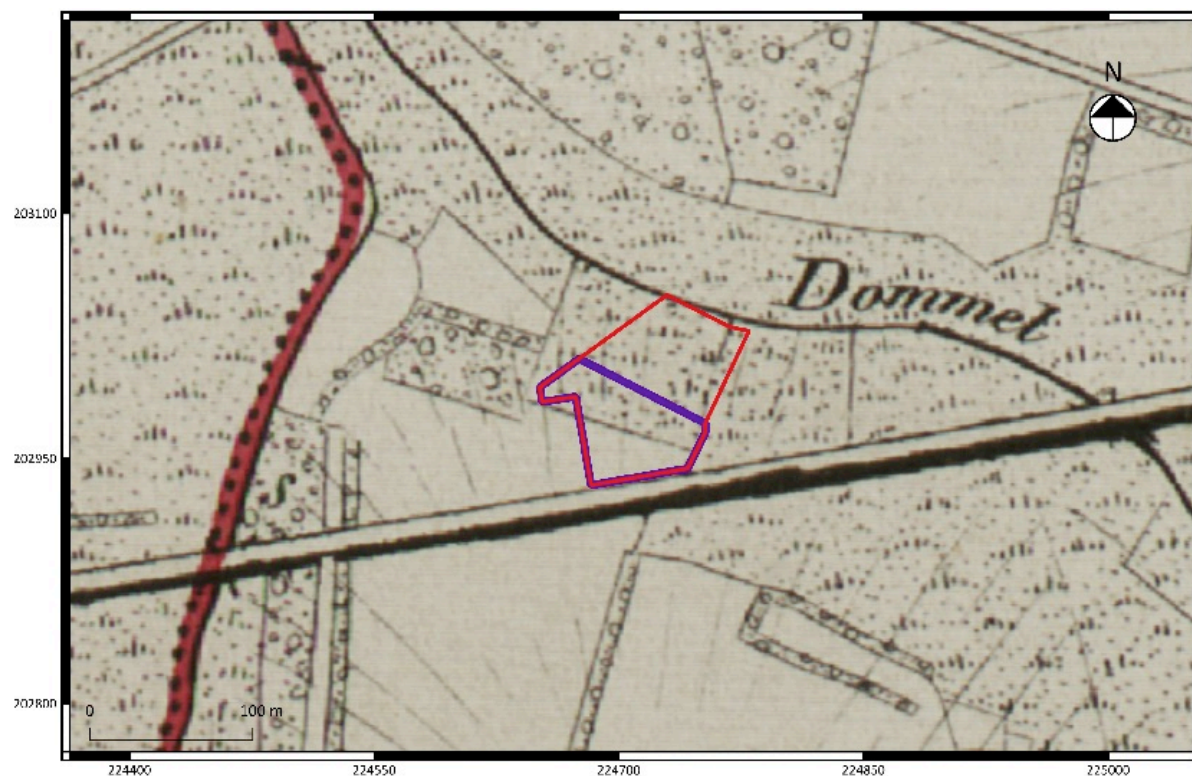

Fig. 1.19: Detail uit de kaart van Vandermaelen met aanduiding van het projectgebied.

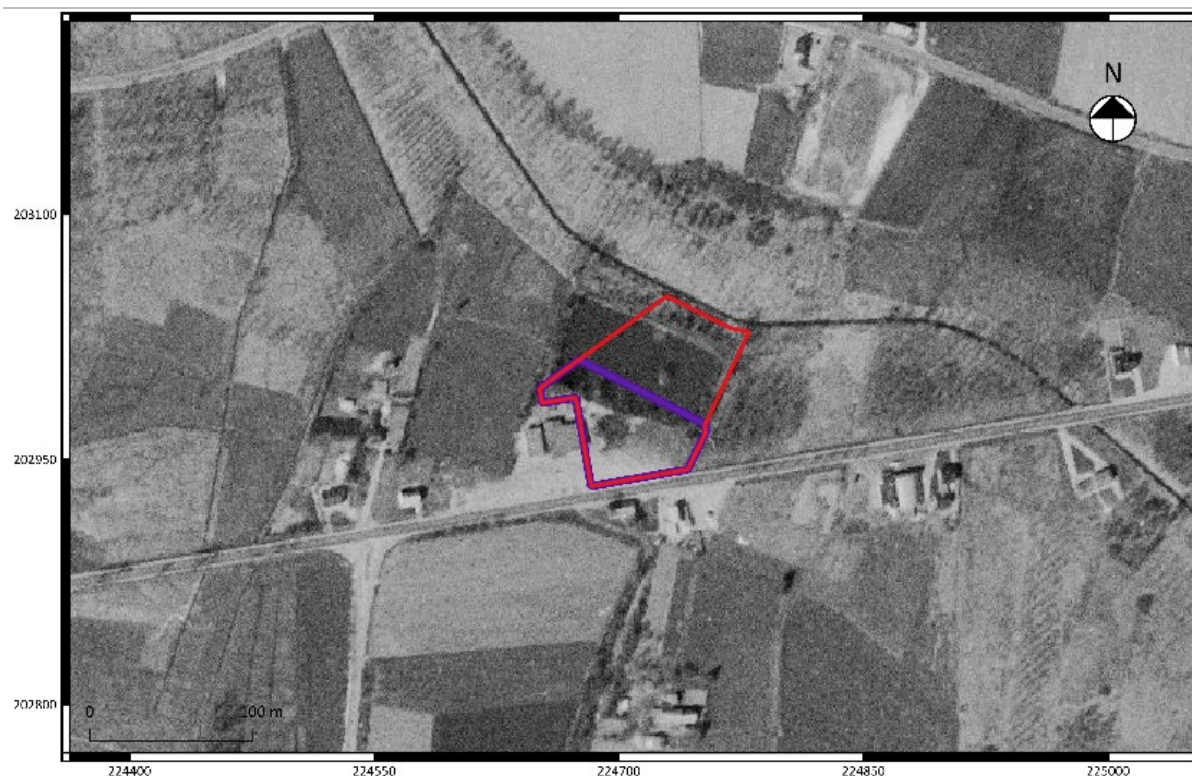

Fig. 1.20: Detail uit een luchtfoto van 1971 met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 1.21: Detail uit een luchtfoto van 2000 met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 1.22: Detail uit een luchtfoto van 2017 met aanduiding van het projectgebied.

1.2.3 Archeologisch kader van het projectgebied

In de databank van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) zijn rondom het projectgebied nauwelijks archeologische vindplaatsen en vondstmeldingen opgenomen (fig. 1.23 en fig. 1.24). Dit valt vermoedelijk te verklaren door het gebrek aan grootschalige archeologische inventarisaties in het kader van geplande bouwwerkzaamheden.

Ten oosten van het projectgebied situeert zich de stad Peer. De historische stadskern van Peer is een complexe, urbane archeologische zone die het resultaat is van een eeuwenlange intense bewoning binnen stedelijke grenzen (omwalling, CAI 165774). De huidige stadsplattegrond is het gevolg van verschillende vernieuwings- en uitbreidingsfasen, met een oude nederzettingskern die wellicht teruggaat tot de vroege middeleeuwen of ouder.

De ruimere omgeving van het projectgebied, vnl. ten noorden, omvat enkele vondstmeldingen die het resultaat zijn van metaaldetectie. Het betreft verschillende munten waaronder 5 centiemen uit 1861 (**CAI 217473**), meerdere oorden (**CAI 207846**) en een schelling van Filips IV uit 1625 (**CAI 207296**). Meer naar het zuiden toe, ter hoogte van de Houterstraat, werd door middel van cartografisch onderzoek een 17de-eeuwse schans gesitueerd (**CAI 161126**). Ten noordoosten van het projectgebied werd een halve polijste bijl uit het Neolithicum aangetroffen (**CAI 51118**).

Vorst werden verschillende zones afgebakend als zones waar geen archeologie meer te verwachten valt. Het betreft o.a. een zone die kadert binnen archeologienota (ID1141) waar aangetoond werd dat het terrein aanzienlijk verstoord is.

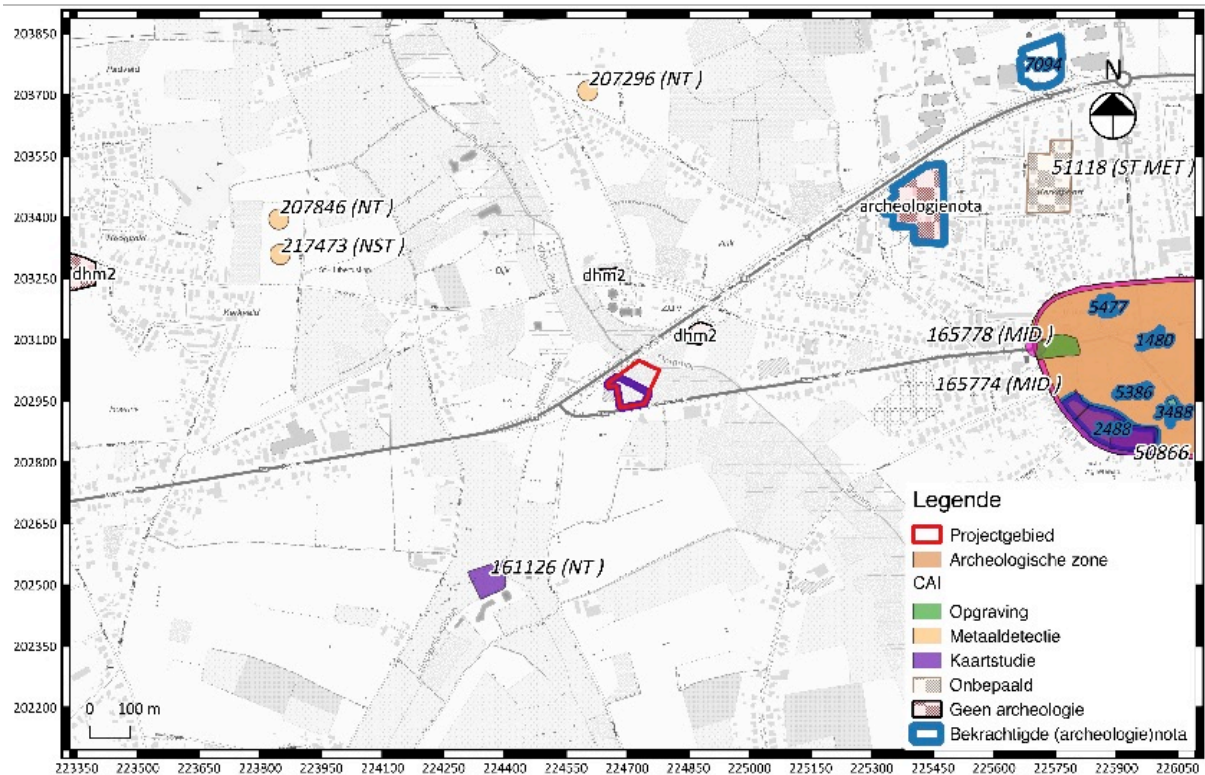

Fig. 1.23: Detail uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) met aanduiding van het projectgebied.

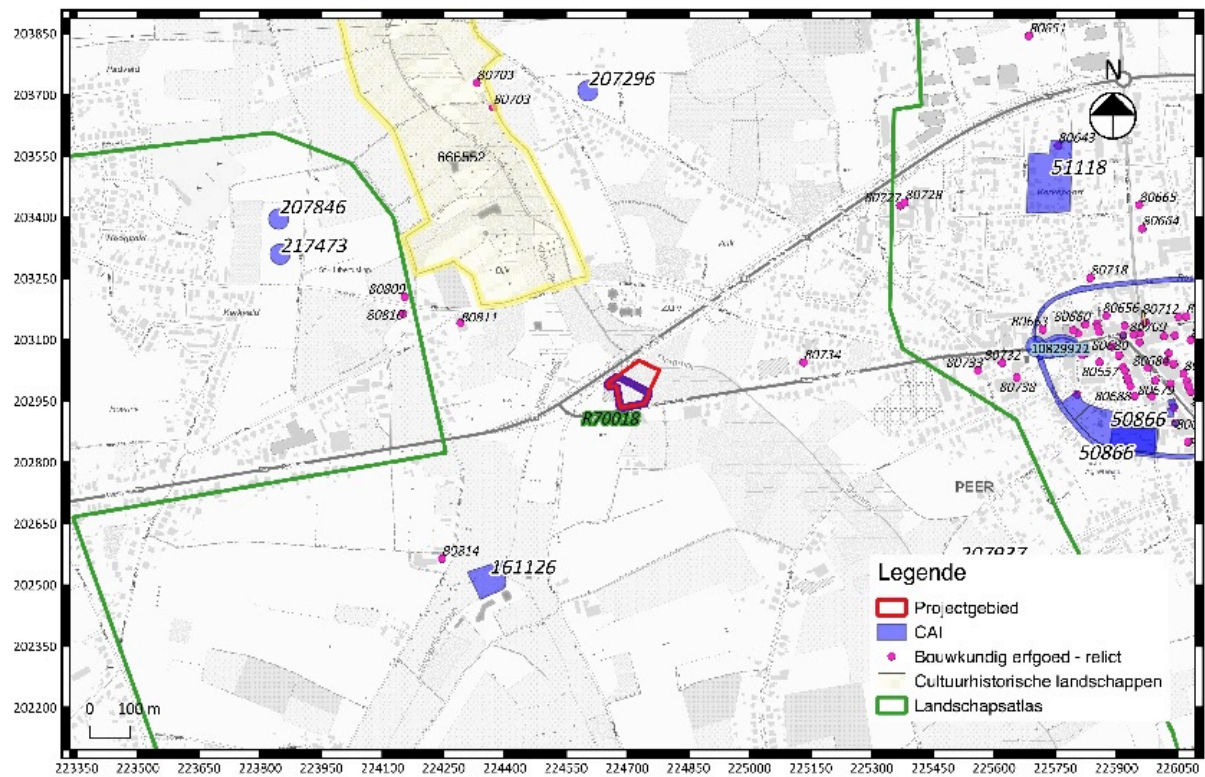

Fig. 1.24: Uittreksel uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) met aanduiding van het projectgebied.

1.2.4 Archeologische verwachting (datering en interpretatie) van het onderzochte gebied

Het projectgebied is gelegen ten westen van de stad Peer, in een regio waar tot op heden nauwelijks archeologische waarnemingen werden gedaan. Het ontbreken van archeologisch gekende vondstlocaties is vermoedelijk te wijten aan het gebrek aan grootschalige archeologische inventarisaties in het kader van geplande bouwwerkzaamheden. Het terrein ligt nl. in een regio met een lage densiteit aan bebouwing. Het projectgebied situeert zich in de Dommelvallei, op de overgang naar het hoger gelegen interfluvium. Historische kaarten weergeven het terrein doorgaans als onbebouwd. De Ferrariskaart attesteert het projectgebied, en de beekvalleien als veengebied. Dit veen kan voor een optimale bewaring van archeologische waarden in en onder het veenpakket zorgen.

Het Dommeldal en de voormalige broekgebieden vormden in het verleden wellicht een minder aantrekkelijke zone voor het inplanten van tijdelijke kampementen van jager-verzamelaars en voor nederzettingen van landbouwende gemeenschappen. Deze bevonden zich vermoedelijk op de hoger gelegen zones. De lage verwachting op bewoningsporen vormt echter geen reden om deze zones als archeologisch minder waardevol te beschouwen. Beekdalen en depressies zijn de plekken bij uitstek waar de kans op het voorkomen van goed geconserveerd organisch materiaal reëel is. Bovendien kunnen hier andere, beekdalspecifieke, archeologische waarden voorkomen zoals, riviergerelateerde infrastructuur, rituele deposities, afval dumps of resten die in verband te brengen zijn met het verzamelen van voedsel.

Zowel het potentieel op goede bewaringsomstandigheden (aanwezigheid van veen) als het ontbreken van aanwijzingen voor de afwezigheid van archeologische waarden binnen de contouren van het projectgebied noodzakelijk maken verder onderzoek.

1.2.5 Synthese

Afgaande op de geraadpleegde (cartografische) bronnen kan worden geconcludeerd dat het terrein beschikt over een archeologisch potentieel voor het aantreffen van (pre)historische vindplaatsen uit alle mogelijke perioden vanaf de steentijd tot en met WOII, dit in de vorm van artefactenconcentraties en/of bodemsporen. Zowel het potentieel op goede bewaringsomstandigheden (aanwezigheid van veen) als het ontbreken van aanwijzingen voor de afwezigheid van archeologische waarden binnen de contouren van het projectgebied wijzen op een terrein met een potentieel op archeologische waarden.

De beoogde ontwikkelingen voorzien een nieuw ontmoetingscentrum ("Dommelhuis") ten noordoosten van het Esmeralda huis. Er wordt een maximale afgravingsdiepte van 1,15 m onder het maaiveld voorzien. Hierdoor kunnen archeologische waarden, indien deze zich binnen de contouren van het projectgebied bevinden, in het gedrang komen. Verder onderzoek is bijgevolg noodzakelijk om een betere inschatting te kunnen maken van het archeologisch potentieel van het projectgebied.

Hoofdstuk 2 Landschappelijk bodemonderzoek

2.1 Beschrijvend gedeelte

2.1.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2018G111

Aanleiding: De nota werd opgemaakt voor een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag in een projectgebied dat buiten de vastgestelde archeologische zones ligt en met een oppervlakte van 8.359 m², waarvan het effectieve vergunningsgebied een oppervlakte van ca. 4.151 m² bedraagt. Daarmee valt de vergunningsaanvraag binnen de aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen 3000 m² of meer bedraagt (Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 en de Code van Goede Praktijk).

Erkend archeoloog: Vanessa Vander Ginst OE/ERK/Archeoloog/2015/00030
Studiebureau Archeologie bvba (OE/ERK/Archeoloog/2015/00002)

Locatie: Peer, Steenweg Wijchmaal (fig. 1.1, 1.2 en 1.3)
Bounding box: punt 1: x= 224652, y= 202934
punt 2: x= 224780, y= 203050
Peer, Afd. 1, sectie F, perceel 859X

Periode uitvoering: 13 Juli 2018

Relevante termen uit thesaurus Onroerend Erfgoed:
Booronderzoek, Kempen, buitengebied

Verstoorde zones: Centraal gelegen waterpartij (zie fig. 1.3)

2.1.2 Microreliëf en bodem

Het projectgebied situeert zich in de vallei van de Dommel en kent een abrupte stijging (van 59 m TAW naar 62 m TAW) naar het hoger gelegen interfluvium toe (fig. 2.1). De centraal gelegen waterpartij wordt als laagste zone (58m TAW) weergegeven.

Volgens de **bodemkaart** (fig. 2.2) werd de bodem binnen de begrenzing van het projectgebied niet gekarteerd (OB). Een kleine strook ten noorden, richting de Dommel toe, wordt als veenbodem geattesteerd (V). Dit veen kan voor een optimale bewaring van archeologische waarden in en onder het veenpakket zorgen. In de ruimere omgeving komen ook de bodemtypes Pep (natte lichte zandleembodem zonder profiel) en Scft (matig droge lemige zandbodem met weinig duidelijke ijzer en/of humus B horizont) voor.

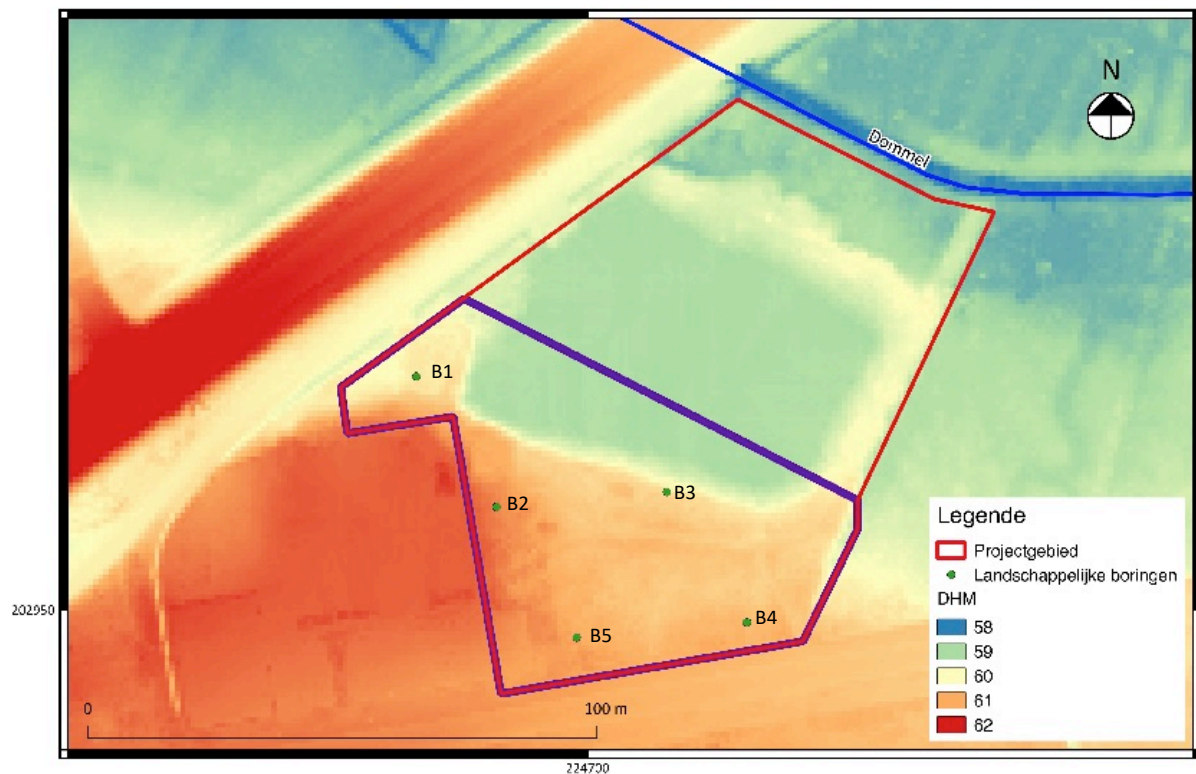

Fig. 2.1: Boorpunten in het reliëf.

2.1.3 Onderzoekopdracht

Binnen de onderzoekopdracht zoals is weergegeven in paragraaf 1.1.3, zijn landschappelijke boringen nodig om vast te stellen of de bodemopbouw van het projectgebied nog intact is. Een cruciaal element voor steentijdarcheologie is dat het lithisch materiaal zich nog *in situ* bevindt. Deze *in situ* aanwezigheid kan enkel gegarandeerd worden indien de bodemopbouw nog intact is. Indien de bodemopbouw niet meer intact is, verliezen de hierin aanwezige lithische artefacten een deel van hun wetenschappelijke waarde.

Daarmee heeft dit landschappelijk booronderzoek als doel de aardkundige opbouw van het terrein en de ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en het landschap te evalueren door middel van een gerichte staalname, in overeenstemming met de Code van Goede Praktijk paragraaf 7.3.1.

Op basis van de resultaten van dit landschappelijk booronderzoek zal de te volgen strategie voor het verdere onderzoek bepaald worden.

2.1.4 Onderzoeksmethode en -technieken

Methode

Bij de **uitvoering** van de boringen werden keuzes gemaakt over:

- Het type grondboor
- De diameter van de grondboor
- Het patroon van de boringen
- De afstand tussen de boorraaien
- De afstand tussen boringen in een raai
- De oriëntatie van de boorraaien
- De diepte van de boringen
- De wenselijkheid van het zeven van de boorkern

Deze keuzes zijn afhankelijk van de aard van de ondergrond, de diepte van de boringen, de diepte van de grondwatertafel en de doelstelling en vraagstelling van het onderzoek.¹²

Technieken en motiveringen

De boringen zelf gebeuren met de Edelmanboor met een boorkopdoorsnede van 7 cm. Hiermee kan tot 125 cm diep worden geboord, wat voor het overgrote deel voldoende is om de boorresultaten in functie van bodemintactheid degelijk te kunnen interpreteren. Om ervoor te zorgen dat de dekkingsgraad van de boringen dusdanig is dat het volstaat om voldoende gefundeerde uitspraken te doen over het geheel van het onderzochte gebied is gekozen voor 5 boringen die regelmatig over het terrein werden verspreid in functie van het bodemgebruik en de toegankelijkheid van het terrein. Waar nodig kan met een gutsboor van 3 cm breedte aanvullend worden geboord. De gutsboor werkt immers minder verstorend en op een gaaf profiel in de guts kan een profielstudie en bijkomende interpretatie

¹² Dit alles in overeenstemming met de bepalingen in paragraaf 7.3.2 van de Code van Goede Praktijk.

beter worden uitgevoerd. Het was niet wenselijk om de boorkern te zeven, dit in functie van de doelstelling van het landschappelijk booronderzoek (welke in een notendop het bepalen van de intactheid van de bodemgesteldheid betreft), gecombineerd met observaties te velde (na macroscopische inspectie werden geen artefacten aangetroffen in de sedimenten).

Voor de **boorbeschrijvingen** wordt er gewerkt volgens de FAO richtlijnen¹³ aangepast aan de Belgische normen om te kunnen vergelijken met de Belgische bodemkaart. In deze richtlijnen worden voor profielbeschrijvingen 5 statussen voorgesteld. De boorbeschrijving valt onder status vier, de voorlaatste. *"Soil augering description: soil augerings do not permit a comprehensive soil profile description. Augerings are made for routine soil observation and identification in soil mapping, and for that purpose normally provide a satisfactory indication of the soil characteristics. Soil samples may be collected from augerings¹⁴."*

Uit het bovenstaande blijkt dat de boringen niet toelaten om een bodemprofiel uitgebreid te beschrijven. Ze worden gebruikt voor standaard bodemwaarnemingen en identificaties in bodemkartering. Daarom bieden ze ook voldoende informatie voor bodemkarakteristieken. Stalen kunnen worden genomen voor bepaalde doeleinden. In de FAO richtlijnen komen maar liefst 19 parameters bij een bodemprofielbeschrijving aan bod. Daarvan kunnen slechts enkele weerhouden worden tijdens boringen.

- **Horizont**

De grenzen van horizonten geven informatie over de dominante factoren die de bodem vormden. In bepaalde gevallen wijzen ze op de menselijke impact op het landschap. De horizontgrenzen worden beschreven volgens diepte (in cm), duidelijkheden en topografie.

- **Belangrijkste bestanddelen**

Hier gaat het vooral over de textuur van het sediment. Bodemtextuur verwijst naar de verhouding van de verschillende korrelgroottes in een bepaald bodemvolume en wordt beschreven als de bodemtextuur. De korrelgroottes verwijzen naar klei, silt (leem) en zand.

- **Kleur van de matrix**

Bodemkleuren geven de samenstelling én oxidatie-reductie omstandigheden van het heden én het verleden weer. De kleur wordt over het algemeen bepaald door huidjes van zeer fijne bestanddelen van gehumificeerd organisch materiaal¹⁵ (donker), ijzeroxides (geel, bruin, oranje en rood), mangaanoxides (zwart) en andere, of het kan te wijten zijn aan de kleur van het oorspronkelijk

¹³ FAO, Guidelines for soil description., FAO, 2006, 4th ed.

¹⁴ FAO, Guidelines for soil description., FAO, 2006, 4th ed., 6.

¹⁵ De hoeveelheid organisch materiaal kan worden geschat op basis van de Munsell bodemkleur (voor een welbepaalde textuur onder droge en vochtige omstandigheden); FAO, Guidelines for soil description., FAO, 2006, 4th ed., 43.

sediment. De kleur van de bodemmatrix van elke horizont moet worden geregistreerd in vochtige omstandigheden. Hierbij moeten *hue*, *value* en *chroma* zoals aangegeven in de Munsell Soil Color Chart worden genoteerd.

- **Bodemstructuur**

De bodemstructuur kan slechts in bepaalde gevallen verduidelijkt worden, omdat hiervoor meestal grotere profielwanden nodig zijn, en is optioneel.

- **Artefacten**

Artefacten zijn vaste of vloeibare substanties die: (1) zijn verwekt of veranderd door vooral mensen als onderdeel van industriële of artisanale processen, of (2) door menselijke activiteit naar de oppervlakte zijn gebracht van een diepte waar ze nooit werden beïnvloed door oppervlakte processen.

- **HTM (Human-transported material)**

Dit werd als volgt gedefinieerd: *“Human-transported material (abbreviation ‘HTM’): Any solid or liquid material moved into the soil from a source area outside of its immediate vicinity by intentional human activity, usually with the aid of machinery, without substantial reworking or displacement by natural forces”*¹⁶.

¹⁶ FAO, Guidelines for soil description., FAO, 2006, 4th ed.

2.2 Assessmentrapport

2.2.1 Resultaten van het landschappelijk booronderzoek

Op vrijdag 17 Juli 2018 werden vijf landschappelijke boringen uitgevoerd binnen de contouren van het vergunningsgebied (fig. 2.2). De boorpunten werden aangelegd in een verspringend driehoeksgrid van 30 x 30 m. Twee van de vijf boringen (B2 en B4) konden niet volledig worden uitgezet door de aanwezigheid van puin.

Volgens de bodemkaart kunnen de boorpunten binnen de bebouwde zone gesitueerd worden waardoor de bodem niet gekarteerd werd. Het landschappelijk booronderzoek leverde echter in totaal twee verschillende bodemeenheden op. Het gaat hierbij om:

- Bodem met veenlaag
- Verstoorde bodem

In tabel 1 zijn de formele gegevens van alle boringen weergegeven.

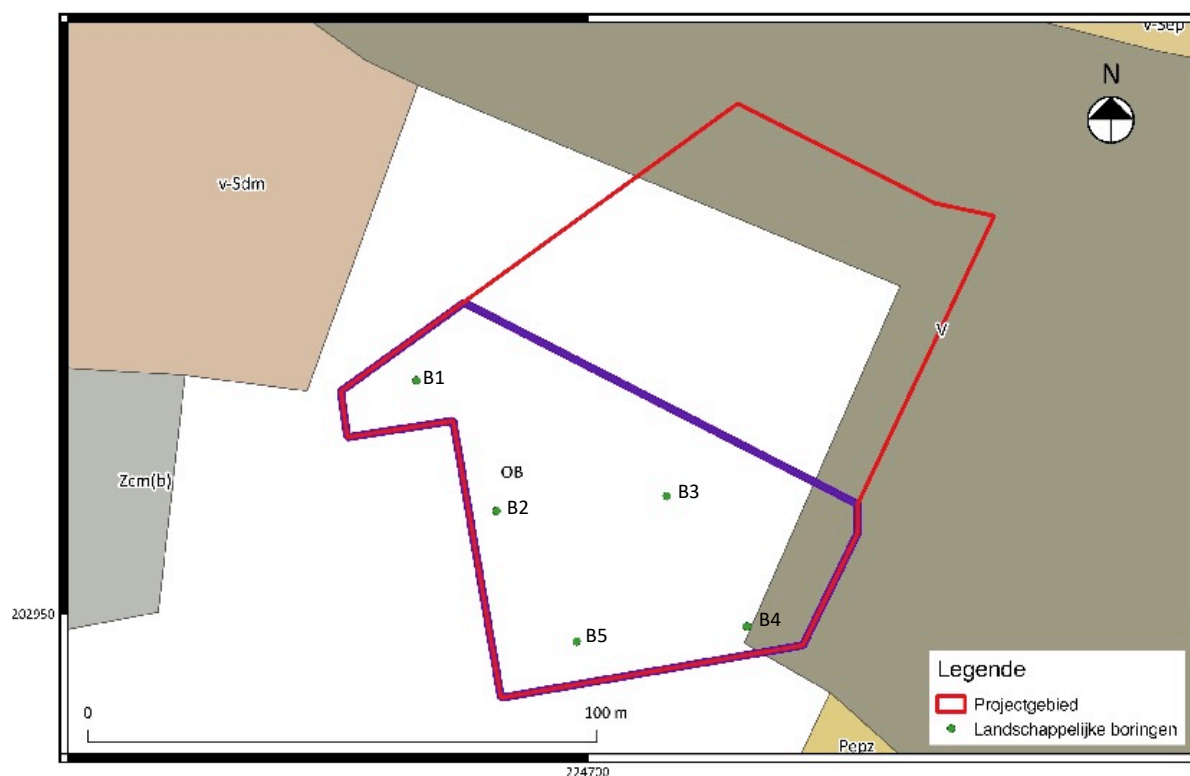

Fig. 2.2: Situering van de boorpunten op de bodemkaart.

Boringen	Bodemtype	Waarnemingen	WRB
B1	OB	V	HTM-C-Veen-C
B2	OB	/	HTM
B3	OB	OT	Verstoring - C

B4	OB	/	HTM
B5	OB	OT	HTM - C

2.2.1.1 Bodem met veenlaag

Boring 1 leverde een boorprofiel met een veenlaag op, gesitueerd op ca. 1m60 onder het maaiveld. De veenlaag van ca. 20 cm dikte wordt afgebakend door een bovenliggende C1- en onderliggende C2-horizont, beide bestaande uit grijsblauw alluviale afzettingen. Deze sedimenten zijn het resultaat van Holocene beekafzettingen, die behoren tot de Formatie van Singraven. De eenheid bestaat uit klei, venig en siltig fijn zand en soms grof zand. Hier en daar komen pure veenlagen voor. De top van de veenlaag kan mogelijk een oud (pre)historisch loopniveau herbergen. Dit archeologisch potentieel dient echter genuanceerd te worden daar het slechts om één boorprofiel gaat dat niet als representatief beschouwd kan worden voor de rest van het terrein. Voorts werden bovenop de C1-horizont twee antropogeen verstoorde pakketten geattesteerd die samen een dikte van 1m40 bedragen. Deze lagen bestaan vermoedelijk uit aanvullingsmateriaal of geroerde grond die het resultaat zijn van ophoging/nivelleringsactiviteiten op het terrein.

Boring 1

Projectcode: 2018G111

Datum: 13/07/2018

Type: Landschappelijk onderzoek

Type boor: Edelmanboor, 7 cm Ø

Techniek: manueel

Weersomstandigheden: zonnig

H1

0 – 65 cm: HTM: zeer los zand; donkergrijsbruin

H2

65 – 140 cm: HTM: zeer los zand; donker bruingrijs

H3

140 – 160 cm: C1: zand; grijsblauw

H4

160 – 180 cm: Veen: veen; homogeen zwart

H5

180- cm: C2: zand; grijsblauw

Grondwater op 140 cm.

2.2.1.2 Verstoorde bodem

In het zuidoostelijke deel van het terrein werden geen intacte bodemprofielen vastgesteld. Boring 3 vertoonde bovenop de grijsblauwe C-horizont een humusrijk donker bruinzwart pakket met baksteenpuin. Uit de scherpe overgang tussen dit pakket en de onderliggende sedimenten kan worden afgeleid dat de C-horizont waarschijnlijk werd afgetopt. De nabijheid van een aangelegde waterpartij doet vermoeden dat deze zone werd afgegraven voor de aanleg van de vijver (fig. 2.5).

Boring 5 werd aangelegd langsheen de reeds aanwezige verharding (fig. 2.6). Ook hier werd, evenals boring 1, 2, en 4, de bovenste 50 cm geïnterpreteerd als antropogene aanvullingslaag bestaande uit zeer los bruingrijs zand. Hieronder werd een donker grijsgroene C-horizont vastgesteld.

Boring 3

Projectcode: 2018G111

Datum: 13/07/2018

Type: Landschappelijk onderzoek

Type boor: Edelmanboor, 7 cm Ø

Techniek: manueel

Weersomstandigheden: zonnig

H1

0 – 80 cm: Verstoring: zand; donker bruinzwart ; sterk humeus en puinrijk

H2

80 – 100 cm: C: zand: grijsblauw

Grondwater op 40 cm

Fig. 2.5: Locatie van boring 3 in het landschap

Boring 5

Projectcode: 2018G111

Datum: 13/07/2018

Type: Landschappelijk onderzoek

Type boor: Edelmanboor, 7 cm Ø

Techniek: manueel

Weersomstandigheden: zonnig

H1

0 – 50 cm: HTM: zeer los zand; bruingrijs

H2

50 – 85 cm: C: zand; donker grijsgroen

Grondwater niet bereikt

Fig. 2.7: Locatie van boring 5 in het landschap

2.2.1.3 Onvolledige boringen

Tot slot resulteerde boring 2 en boring 4 in een onvolledig boorprofiel daar deze door een puinlaag werden gestaakt op ca. 40 cm onder het maaiveld. De waargenomen toplaag kan echter eveneens worden geïnterpreteerd als aanvullingslaag. Het losse zand met stenen doet nl. vermoeden dat dit om aangevoerd materiaal gaat en niet om natuurlijk voorkomende sedimenten.

Boring 2

Projectcode: 2018G111

Datum: 13/07/2018

Type: Landschappelijk onderzoek

Type boor: Edelmanboor, 7 cm Ø

Techniek: manueel

Weersomstandigheden: zonnig

H1

0 – 50 cm: HTM: zeer los zand met bijmenging van stenen; bruingrijs

Boring gestaakt vanwege ondoordringbare laag/puin

Boring 4

Projectcode: 2018G111

Datum: 13/07/2018

Type: Landschappelijk onderzoek

Type boor: Edelmanboor, 7 cm Ø

Techniek: manueel

Weersomstandigheden: zonnig

H1

0 – 40 cm: HTM: zeer los zand met bijmenging van stenen; bruingrijs

Boring gestaakt vanwege ondoordringbare laag/puin

2.2.2 Interpretatie van het onderzochte gebied

Op basis van de landschappelijke boringen kunnen binnen het vergunningsgebied twee pedogenetische zones worden onderscheiden die beide het resultaat zijn van antropogene activiteiten op het terrein. Zo werd in het grootste deel van de boorprofielen een antropogene aanvullingslaag vastgesteld van ca. 50 cm. Hieronder werd in het zuidoostelijke deel van het terrein direct gestoten op de C-horizont en in het noordwestelijke deel een tweede verstoord pakket vastgesteld tot op een diepte van 1,40 m onder het maaiveld. Een boring langsheen de waterpartij vertoonde een afgetopte C-horizont bedekt door een puinrijke humushoudende laag, die vermoedelijk het resultaat is van afgravingen voor de aanleg van de vijver.

In boorprofiel 1 werd onder de verstoring een veenlaag geattesteerd. Deze veenlaag behoort tot een sequentie van Holocene beekafzettingen. De top van de veenlaag kan mogelijk een oud (pre)historisch loopniveau herbergen. Dit archeologisch potentieel dient echter genuanceerd te worden daar het slechts om één boorprofiel gaat dat niet als representatief beschouwd kan worden voor de rest van het terrein. Bovendien zouden de geplande werken geen invloed hebben op deze zone en overigens een buffer van 50 cm voorzien t.o.v. de toplaag van het veen.

Samenvattend kan worden gesteld dat het terrein door de inrichting van het natuurpark en het nabijgelegen Esmeralda huis met parking tot een zekere mate verstoord werd. Het lokaal voorkomen van oudere lagen die door beekafzettingen afgedekt werden kunnen wel nog archeologische waarden huisvesten maar worden door de beoogde ontwikkelingen niet geroerd.

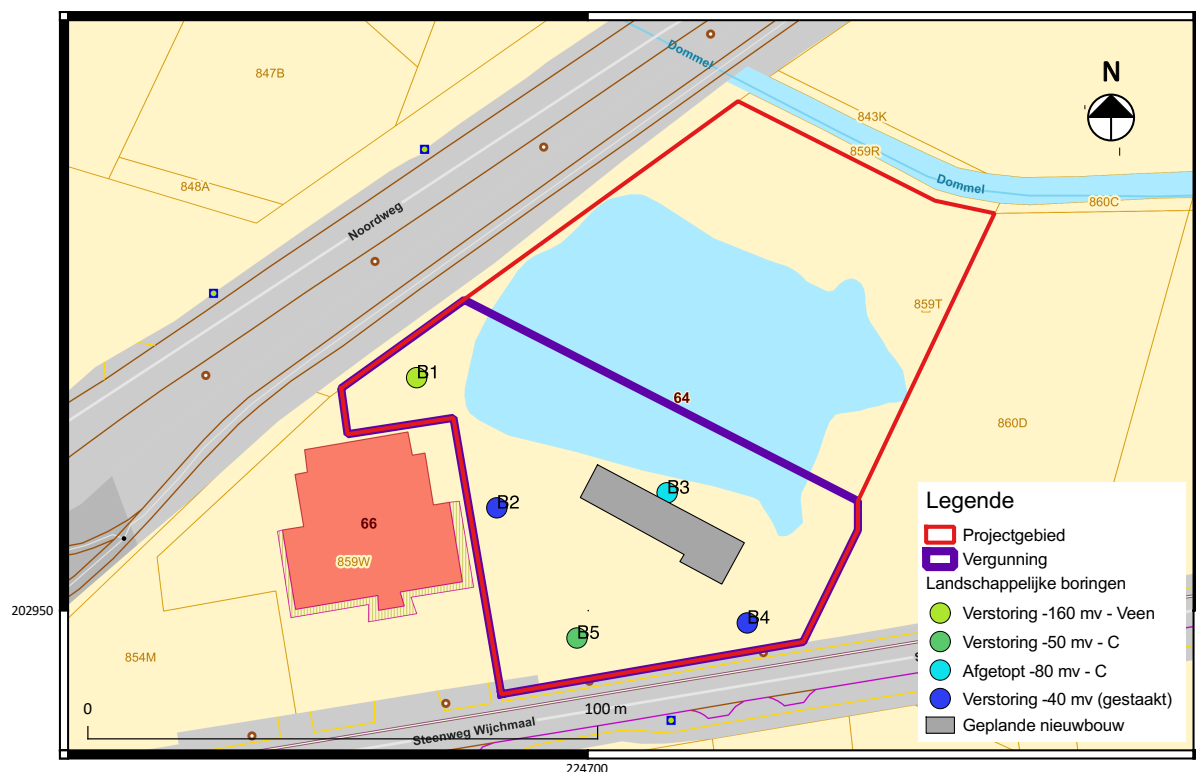

Fig. 2.6: Synthese van de vastgestelde pedogenetische zones en de geplande ontwikkelingszone.

Bibliografie

BAEYENS L. 1976: *Bodemkaart van België; verklarende tekst bij het kaartblad Peer 47E*, Gent.

GULLENTOPS F., PAULISSEN E. en VANDEBERGHE N. 2006: *Toelichtingen bij de Quartairgeologische kaart: Kaartbal 17: Mol*, Brussel.

Pauwels D. 2005: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Provincie Limburg, Arrondissement Maaseik, Kanton Peer*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 19N3, Brussel - Turnhout.

SMEETS M. en YPERMAN W. 2013: *Het archeologisch vooronderzoek aan de Albertus Morrenstraat te Peer (Archeo-rapport 147)*, Kessel-Lo.

STEEGMANS J. en WESEMAEL E. 2013: Archeologische opgraving aan de Albertus Morrenstraat te Peer – Zone 1 (*ARON Rapport 179*), Sint-Truiden.

STINISSEN J. 1998: *Geschiedenis van Peer in de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd*, Peer.

Vandeputte O. 2011: *Erfgoedbibliotheek van de Belgische gemeenten. Vlaams-Brabant*, Tielt.

VAN LIEFFERINGE N. en COUSIN S. 2016: *Archeologienota: Een verkaveling aan de Deusterstraat te Peer*, Tienen.

Websites (geraadpleegd op 18-07-2018)

<https://cai.onroenderfgoed.be>

<https://geo.onroenderfgoed.be>

www.cartesius.be

www.dov.vlaanderen.be

www.geopunt.be

www.kbr.be

<https://www.google.be/maps>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

www.agiv.be